

Проте не чують голосу Його, не бачать дороги, що вказує Він, тому й судилося Воскреслому бути Розіп'ятим знову й знову: «Боже, – спитав Він, – невже це буде повторюватися доти, доки житиме під небом Твоїм Твій народ?». І не було Йому відповіді і це було Йому відповіддю» [2, с. 170].

Отже, очевидним є той факт, що кожен епізод і характер роману Галини Тарасюк „Любов і гріх Марії Магдалини” асоціюється з євангельськими подіями у вигляді мовних маркерів: цитат, алюзій, ремінісценцій тощо. Дослівні цитати, марковані графічними засобами, вживаються для характеристики певних персонажів, а графічно немарковані цитати підпорядковані тому контексту, до якого вони включені.

Така побудова тексту викликає виразні асоціативні зв'язки з біблійними сюжетами, вносить додаткову образну, художню інформацію і відтворює в проблемно-тематичному та сюжетно-образному планах біблійний інтертекст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Библия. Российское Библийское общество. – М., 2002. – 1335 с.
2. Тарасюк Г. Т. Любов і гріх Марії Магдалини // Любов і гріх Марії Магдалини. Маленькі романи. Новели. Поезія / Г. Т. Тарасюк. – Чернівці: Облдрук, 1995. – 384 с.

Аннотація

В статье рассматривается вопрос об особенностях художественной реализации на проблемно-тематическом и сюжетно-образном уровнях библейского интертекста, исследуются разные типы интертекстуальности, использованные Галиной Тарасюк в романе „Любовь и грех Марии Магдалины”, определяются разные формы и направления авторского письма.

Ключевые слова: библейский интертекст, евангельские ситуации, евангельский миф, евангельские цитаты, включения-эпизоды.

Annotation

This article treats of peculiarity artistic realization of problematical thematic with a plot images of biblical intertext G. Tarasyuk investigates different intertextual types and uses them in her novel „Love and sin of Maria Magdalene”. She also forms different styles of the writer's letter.

Key words: Biblical intertext, evangelic situations, evangelic myth, evangelic citations, episodes-exception.

УДК 821.161.2 – 14.09

Ірина ПАСЬКО, аспірант

Дніпропетровського національного університету
імені О. Гончара

«АРТУРІВСЬКІ» МОТИВИ У ЗБІРКАХ МИХАЙЛА ОРЕСТА

«ЛУНИ ЛІТ» ТА «ДУША І ДОЛЯ»

Статтю присвячено дослідженню «артурівських» мотивів у поезії Михайла Ореста, особливу увагу приділено мотивові пошуку Святого Граалю та образу лицаря Лоенгріна.

Ключові слова: «артурівський» цикл легенд, Святий Грааль, Лоенгрін.

Ідейно-тематична палітра поезії Михайла Ореста різноманітна, оригінальна за стилістичними особливостями втілення, що неодноразово привертало увагу дослідників його творчості. Зокрема науковий інтерес складає інтелектуалізм поезії Ореста, що проявляється не тільки в тяжінні до класичних форм, але й в інтертекстуальності письма автора, розрахованого на обізнаного читача, який може розшифрувати алюзії та ремінісценції. При цьому, вживаючи образи та розгортаючи мотиви, запозичені, наприклад, з середньовічного героїчного епосу, Михайло Орест наповнює їх неповторним новим звучанням, втілюючи через них власні духовні пошуки, символічно відображаючи моральні дилеми, породжені нелегким часом, в який випало жити поетові. Саме до таких мотивів, на нашу думку, відноситься запозичений з «артурівського» циклу легенд та епічних творів багатьох письменників XII – XIV століть мотив пошуку Святого Граалю, пов'язаний з образами лицарів Круглого Столу, зокрема Парцифалю та Лоенгріна.

На думку В. Державина, мотив пошуку Граалю є центральним для поета, за ним «Ідея обраності й осіяння» [2, 623]. Хоча Михайло Орест безпосередньо звертається до цього мотиву лише в перших двох збірках віршів – «Луни літ» та «Душа і доля», – і в них кількість поезій, у яких можна знайти пряму вказівку на пов'язаний із Граалем цикл легенд, досить обмежена: серед них вірші «Боявся я, що жаж понурий крикне...», «Святковий люд сповняє храми...» («Луни літ»), «Граль» та «Лоенгрін» («Душа і доля»). Усі ці твори написані в період з 1932 по 1939 рік, у далеко не найлегші для поета часи, проте вони проникнуті ідеєю духовного пошуку й порятунку, вірності ідеалам та обіцянкам.

Захопленість темою пошуку Граалю, можливо, виокреслилась у Михайла Ореста із зацікавленості образом Лоенгріна, а та, у свою чергу, – з інтересу до мистецтва німецького романтизму (збереглося багато перекладів творів Й. В. Гете, Й. Ф. Шиллера, Ф. Гельдерліна, Новаліса, здійснених поетом). У добу романтизму образ Лоенгріна, який вперше з'явився у поемі Вольфрама фон Ешенбаха «Парцифаль» (1210 р.), відроджується німецькими поетами, але найголовніше – композитором Ріхардом Вагнером. Вочевидь, Михайло Орест був знайомий з оперою «Лоенгрін», як і з літературним джерелом, з якого походить цей

персонаж. Вірш «Лоенгрін» Михайла Ореста є, фактично, поетичною варіацією на тему фіналу опери Вагнера. Нагадаємо, що син Парсифаля, лицаря, який присвятив життя пошукам святого Граалю і врешті став його «королем», вирушає зі священного замку Мунсальвеш до князівства Брабанату, щоб на так званому «божому суді» захистити честь герцогині Ельзи, звинуваченої у вбивстві брата. Лоенгрін прибуває до Брабанту на човні, який тяг за собою лебідь; він долає ворогів Ельзи і пропонує їй одружитися, проте з однією умовою: щоб дівчина ніколи не питала у нього про його походження. Ельзу мучать сумніви, і врешті вона ставить Лоенгрінові фатальне питання про це і дізнається з його відповіді, що він лицар Святого Граалю. Після цього Лоенгрін змушений покинути Ельзу, вона не витримує розлуки і вмирає з горя. За поемою фон Ешенбаха, заборона на розголошення походження не є ні примхою Лоенгріна, ні наказом певного «земного» володаря: у день коронації Парсифаля напис про те, що жоден лицар з Мунсальвешу не має права говорити про свою священну службу, з'являється на самому Граалі. Таким чином, Ельза порушує Господне веління, вона йде проти віри, тому тяжко покарана.

У Михайла Ореста з фабули цього твору залишається тільки останній мотив – крах надії на щасливе подружнє життя. У вірші «Лоенгрін» чотири катрени з семи є ліричною пейзажною замальовкою, пасторальною за настроєм, вони сповнені тихої урочистості, святковості, передчуття радості: «З високих веж дзвінкі і недріманні/ Бриніли сурми в передранній млі/ І свіжий поклик слали ненастанно/ В усі кінці Брабантської землі» [4, 57]. Картина світанку є символом повного єднання природи та людей, які прокинулися нині для нового життя: «І день зайнявся. Щастя духовите/ Барвистим килимом послалось без кінця,/ Буяла радість – і в її блакиті/ Тонули чисті, трепетні серця.» [4, 57]. Уже в наступному катрені настрої змінюється, з'являється передчуття невідвортної біди. Але у «версії» Михайла Ореста не йдеться ні про яку зраду, марну цікавість чи недовіру, що згубили б шлюб, з боку молоді дружини – Лоенгрін просто раптом чує «тихий клич/ Своєї дальньої незрадної святині» [4, 57]. Таким чином, мотив служіння Граалю набуває в поета цікавої трансформації: немає жодних приписів та обмежень, необхідність повернутись до найсвятішого – це вищий поклик, він є внутрішньою потребою, потягом до самовдосконалення і не залежить від зовнішніх чинників; це шлях, ступивши на який, не матимеш можливості повернутись: «Він розповість про замок невимовний / В краю спасеннім, про священний Грааль – / І попливе в легкім, сріблястім човні / Туди – в ясну, безповоротну даль» [4, 57].

У вірші «Боявся я, що жах понурий крикне...» Михайла Ореста Лоенгрін перифразовано називається «Парсіфалевим сином» (збережено правопис джерела – *I. П.*), а образ його набуває несподіваного розвитку (зазначимо, що у Парцифалю, за Ешенбахом, був ще один син, Кардейс, проте його ім'я не уславлено в епосі за які-небудь визначні діяння). У першому катрені автор малює майже апокаліптичну картину здійснення найгірших страхів ліричного героя: «Боявся я, що жах понурий крикне, / Що закривавляться в оселях вікна – / І сталася біда, і крикнув жах, / І вікна закривавились в містах» [4, 23]. Проте, як філософськи відзначає поет, усім лихам властиво минатися, полишаючи в серці людини скорботу, а скорботі цій може опиратися лише той, хто живе у правді, не боїться зла і сподівається. Життя «правдою» неодмінно означає для Михайла Ореста і єднання з природою, долучення до її чистоти: «Живи, живи, о серце, чином правим, / Дай прорости новим, новим отавам, / Бо подих крил погубних не пойняв / Глибокого коріння ніжних трав» [4, 23]. У завершальному катрені цієї поезії з'являється несподіваний мотив, не пов'язаний безпосередньо з образом Лоенгріна в європейській літературі: «І буде день: розквітне всохлий посох, / Засяє провість у блакитних росах – / І в сьайві рос і неземних тишин / На землю прийде Парсіфалів син» [4, 23]. Мотив розквітаючого посоху є традиційним для християнства: існують апокрифи та біблійні оповіді про посох, який означав обраність святого Йосифа та його призначеність Діві Марії, про посох святого Василя та жезл Аарона з коліна Левієва, що розквітнув мигдалевим квітом на знак правоти Аарона. У кожному з названих релігійних сюжетів розквітаючий посох пов'язаний не тільки і не стільки з темою оновлення чи нового життя, як із ідеєю богообраності. Лоенгрін, прихід якого на землю в аналізованому вірші Михайла Ореста означає початок благоденства, є очевидно «богообраним»: він лицар Граалю, до того ж, походить з роду, якому Богом призначено бути «королями» Граалю. Якщо пригадати, що він, до того ж, останній з цього роду, про кого є згадки в епосі, стає зрозумілішим, чому саме цьому персонажеві Михайло Орест відводить таку високу, месіанську роль. Вочевидь, для поета Лоенгрін є символом одвічного людського потягу до гармонії, святості, спокою і єднання зі світом.

Образ Лоенгріна знаходить своє продовження у вірші «Святковий люд сповняє храми...», хронологічно останньому з чотирьох названих вище поезій (датований 1939 роком). У ньому Лоенгрін постає як уособлення рятівника країни, лицар-визволитель, борець за правду та честь. Його прихід на землю автор зображує як велике християнське свято, з усією необхідною атрибутикою: «Святковий люд сповняє храми, / І дзвонів мідь гуде; / Сіяє сонце над садами, / В садах струмують фіміями, / І всіх садів розкрились брами: / Країна гостя жде»

[4, 24]. На створення відповідної атмосфери «працюють» усі чуттєві образи: зорові, слухові і навіть менш широко вживані нюхові. Інтерпретуючи образ Лоенгріна як символ внутрішнього прагнення людини до чесноти та гармонії, автор вдається до піднесеної інтонації оповіді, що передає захоплення, яке відчуває поет щодо цього значимого, проте далеко не головного персонажа «навколограалівського» циклу легенд: «І він приходить, гість жаданий: / Садами лине він – / Для злих каратель неблаганний, чесноти сторож бездоганний, / Добром і миром осіяний, / Могутній Лоенгрін» [4, 24].

Безпосередньо темі пошуку Граалю присвячений лише один вірш Михайла Ореста – «Граль» (правопис джерела – *І. П.*). Проте саме в ньому дано відповідь на питання про центральне місце мотиву пошуку в поезії автора. Цей вірш є варіацією на тему подорожі заради вищої мети й асоціативно в підтексті скеровує на діяння скоріше Парцифалья, ніж знакового для Ореста Лоенгріна. Однак при цьому одразу помітна вагома відмінність у трактуванні першопричини подорожі. За Ешенбахом, вперше Парцифаль знайшов Грааль і замок Мунсальвеш, випадково зустрівши дорогою Короля-Рибалку. Простакуватий Парцифаль, що півжиття з волі своєї матері провів у лісі, а лицарських манер навчався у одного старого князя, побачивши у чудовому замку закривавлений спис (вочевидь, ремінісценція Спису Долі, яким римський вояк закінчив життя Христа), камінь Грааль та тяжко хворого короля Анфортаса, не зробив того єдиного, що могло б врятувати короля: не поставив жодного питання. За цю провину йому довелося розплачуватися п'ять років, коли він марно намагався знайти Грааль знову. Через п'ять років Парцифалеві було подаровано прощення і священний обов'язок стати новим королем Мунсальвешу. Подорож, про яку говорить Михайло Орест, добровільна, радісна, викликана духовною потребою до самовдосконалення, вона не є розплатою чи офірою. В Ореста пошук Граалю має скоріше «галахадівську» природу – це пошук за покликанням серця та віри: «Покину для саява віри / Отчизни доли і даль / І рушу в дорогу без міри / Шукати священний Граль. / І світлої сили набрала / Несміла моя душа, / І радостей там зазнала, / Де іншим сувора межа» [4, 44]. Подорож у цьому контексті є, безперечно, символічною й одночасно самодостатньою, адже в прагненні до ідеалу невпинне просування є значно важливішим, ніж упевненість, що вже досяг мети. Ліричний герой Ореста усвідомлює це, у цьому – його обраність порівняно з іншими, тому печаль його не гірка: «І в думи мої і надії / Ясна заплелася печаль: / Хто скаже, де золотіє / Світич небесний, Граль?» [4, 44].

Такий високий ідеал залишається недосяжним, але є те, чого можна досягти по дорозі до нього – це єднання з природою і пізнання її

таїнств: «І став я мудрий і мрійний, / Пранижність квіток спізнав / І води озер спокійні, / І стрункість вечірніх трав» [4, 44]. Природа як прихисток, як ідеал гармонії, як колиска, в яку повинна повернутися людина, є центральною темою творчості Михайла Ореста, що розгортається через мотиви лісу, поля, літа тощо. І мотив пошуку Граалю також органічно долучається до розкриття теми єднання з природою – божим творінням, то й прочитується як мотив пошуку себе, гармонії зі світом загалом. Слушним є зауваження з цього приводу Соломії Павличко: «Він оптиміст тому, що задовольняється безсмертям душі і природи, яка бачиться йому «лісом вічності», куди білим голубом по смерті тіла полетить його дух» [5, 9].

Таким чином, «артурівські» мотиви у творчості Михайла Ореста генетично пов'язані з мистецтвом німецького романтизму, а тематично – із магістральною темою пошуку людиною себе, самовдосконалення, знаходження свого місця у світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Вольфрам фон Эшенбах. Парцифаль / Вольфрам фон Эшенбах.* – М.: Художественная литература, 1974. – 273 с.
2. *Державин В. Поезія М. Ореста і неокласицизм / В. Державин // Українське слово: у 3 кн. – Кн. 3. – К.: Академія, 2001. – С. 621-627.*
3. *Михайлов А. Примечания / А. Михайлов // Парцифаль / Вольфрам фон Эшенбах.* – М.: Художественная литература, 1974. – С. 256-272.
4. *Орест М. Держава слова: Вірші та переклади / М. Орест.* – К.: Основи, 1999. – 526 с.
5. *Павличко С. Михайло Орест, поет лісу (Передмова) / С. Павличко // Держава слова: Вірші та переклади / М. Орест.* – К.: Основи, 1999. – С. 3-12.

Аннотація

Стаття посвящена дослідженню «артуровських» мотивів в поезії Михайла Ореста, в частині мотиву пошуку Святого Граалю і образу рыцаря Лознгрин.

Summary

The article devoted to the problem of the motives taken from the Arthur's cycle of legends in Mychailo Orest's poetry. The motive of the quest of the Holy Grail and the image of Lohengrin are in the focus of the research.